

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
для студентів I курсу університету та II курсу коледжу

Змістовий модуль I.

Соціально-економічний розвиток українських земель від найдавніших часів до кінця XIX ст.

Тема 1. Антропосоціогенез або як ми стали людьми

1. *Еволюція людини її вплив на оточуючий світ. Перші люди на території України.* Поняття антропогенезу та антропосоціогенезу. Еволюція людини. Знаряддя праці. Форми організації людської спільноти. Відмінні риси людини розумної та людиноподібної мавпи.

2. *Трипільська культура, еволюція її господарського, культурного та соціального розвитку.* Поява найдавніших людей на території України. Поява відтворюючого типу господарювання та пов'язані з нею соціальні зміни. Особливості соціально-економічного життя носіїв трипільської культури. Побут і культура трипільців. Спосіб виживання людини в первісному світі.

3. *Скотарі в українському степу та грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму.* Господарство киммерійців, скіфів та сарматів. Економічний лад грецьких та римських колоній Північного Причорномор'я. Монетообіг на українських землях.

4. *Соціальні відносини у слов'янських племенах, формування української народності.* Господарство та суспільний лад давніх слов'ян. Походження слов'ян. Побут і суспільно-економічні уявлення праслов'янських, слов'янських та українських народів періоду формування світових цивілізацій.

Тема 2. Господарський та соціальний розвиток Київської Русі та Галицько-Волинської держави

1. *Економічні передумови формування Давньоруської державності та господарський розвиток держави.* Розвиток землеробства та промислів. Основні форми землеволодіння: князівське, боярське, церковне, селянське. Становлення давньоруських міст та основні заняття їх мешканців. Грошова система. Грошові знаки Володимира Великого. Грецький, шовковий, залізний та соляний торговельні шляхи та їх роль у господарському житті Русі.

2. *Соціальна структура населення Київської Русі.* Соціальні категорії вільного і залежного населення. Бояри. Міщани. Категорії селянства та їх вплив на економічний розвиток країни. Відсутність рабства, як давньоруський феномен соціально-економічних відносин.

3. *Еволюція земельних та економічних відносин на Русі. Феодальна роздробленість та економічний розвиток удільних князівств.* Господарські та соціальні зміни в Київському, Чернігово-Сіверському, Переяславському, Волинському, Галицькому князівствах у період роздрібненості. Проблема

господарювання у період золотоординського поневолення. Збирання данини монгольськими баскаками. Особливості структури економіки Галицького та Волинського князівств. Розвиток сільського господарства краю. Проблема землеволодіння.

4. *Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинської держави.* Історичний феномен галицького боярства. Система податків та грошова система. Соледобування – провідна галузь господарства Галицько-Волинської держави. Розквіт промислів та ремесел. Соціальна диференціація ремісників. Особливості процесу містобудування.

Тема 3. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Великого Князівства Литовського і Королівства Польського

1. *Структура і соціальна стратифікація українського суспільства епохи Середньовіччя.* Соціальна структура українського суспільства. Привілеї і статус шляхти. Формування української шляхти. Духовенство і його статус у суспільстві. Категорії селянства.

2. *Економічний розвиток українських земель.* Форми земельної власності. Розподіл маєтків. Зміни у шляхетському стані. Взаємини між феодалами і селянами, закріпачення селян. Розвиток фільваркового господарства. «Устава на волоки» 1557 р. Економічне життя українських земель. Економічні наслідки перших польсько-литовських уній. Організація податків у воєводствах та удільних князівствах. Данина татарам. Роль Магдебурзького права у міському господарстві; приватна власність у містах, лихварство, торгівля (купецькі гільдії, гроші, мита, ярмарки, торгові центри і шляхи, іноземний торговий капітал), ремесла і цехи, промисли.

3. *Козацьке господарство, як новий тип соціальних та економічних відносин в Україні.* Виникнення козацтва. Господарство козаків. Уходництво, як передумова до формування козацтва. Колонізація українського степу. Економічний характер зимівників. Взаємини козаків з іноземцями.

4. *Розвиток освіти, науки і духовного життя, як регуляторів соціально-економічних відносин.* Економічні погляди діячів і ідеологів братського руху. Львівське братство. Київське братство. Суспільно-економічні погляди С. Оріховського-Роксолана. Економічна думка XIII – XIV ст.

Тема 4. Соціально-економічний розвиток України у складі Речі Посполитої

1. *Суспільно-політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої.* Роль Люблінської унії 1569 р. Розвиток засобів виробництва і транспорту. Магнати і латифундії. Шляхетські маєтки. Структура землеволодіння. Орендні операції. Економічний зміст Литовських статутів 1529 р., 1566 р., 1588 р.

2. *Формування козацтва як суспільного стану.* Соціальний образ запорізьких козаків. Господарство низових козаків та принцип економічної свободи. Зміни в соціальній структурі. Виникнення реєстрового козацтва. Господарство реєстрових і городових козаків. Займанщина та зимівники. Колонізація

Запоріжжя і Причорноморських степів. Чумацькі промисли. Господарство Запорізької Січі. Бюджетні відносини в Україні в період Гетьманщини та Запорізької Січі.

3. *Економічне життя України у складі Речі Посполитої (друга половина XVI-перша половина XVII ст.)*. Монастирське землеволодіння до і після Берестейської унії 1596 р. Процес закріпачення селян. Колонізація шляхтою нових земель. Селянські господарства (дворищні, волочні, ланові, півланові і півдворищні). Мануфактури. Кріпацтво і зародження капіталістичних відносин. Банківська, кредитна і фінансова системи.

4. *Розвиток міст і становище міщанства*. Еволюція магдебурзького права. Процес урбанізації та формування міської економіки. Торгівля. Статус міського населення.

5. *Події церковного та культурного життя українських земель*. Роль і становище Брестської церковної унії. Діяльність братств. Розвиток полемічної літератури. Демократичний напрям економічної думки України (Я. Козельський, Г. Сковорода).

Тема 5. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище українських земель у середині XVII-XVIII ст.

1. *Періодизація, причини, характер та рушійні сили української національної революції середини XVII ст.* Соціальні та економічні причини революції. Економічна та соціальна політика Б. Хмельницького та його наступників. Торгівля і митниці в українських землях.

2. *Господарський розвиток Гетьманщини*. Ліквідація магнатських латифундій. Земельний ринок. Фінансова система та податки Війська Запорізького. Викуп полонених. Контрибуції за міста. Гроші. Ремесла. Торгівля. Військові закупівлі.

3. *Соціальні групи: старшина і козаки, шляхта, духовенство, селяни і міщани*. Зміни у соціальній структурі. Інтеграційна політика російського уряду щодо українського козацтва. Економічна та соціальна ситуація на українських землях у складі Речі Посполитої. Посилення кріпацтва. Активізація соціальних виступів населення.

4. *Доба Руїни та зміни у соціально-економічному розвитку козацької держави*. Доба «Руїни». Соціальні групи: старшина і козаки, шляхта, духовенство, селяни і міщани. Занепад господарства в період Руїни. Переселенські рухи. Відродження та розвиток сільського господарства на Лівобережній і Слобідській Україні. Посилення визиску та закріпачення селянства на Лівобережжі й Слобожанщині. Колонізація вільних земель. Розвиток промисловості та торгівлі на Лівобережній і Слобідській Україні. Зростання міст. Фінанси і грошовий обіг.

Тема 6. Соціально-економічне становище українських земель у кінці XVIII – в першій половині XIX ст.

1. *Інкорпорація українських земель Російською та Австрійською імперіями*. Етносоціальна структура населення Наддніпрянської України. Земельна

власність. Посилення соціального тиску. Криза кріпосницького господарства. Вплив російського царизму на економічні відносини. Перетворення України на житницю Російської імперії. Кримська війна та її наслідки для економічного розвитку українських земель. Договори українських гетьманів з царем.

2. *Занепад кріпосницьких та розвиток ринкових відносин.* Розвиток капіталістичних відносин у промисловості та селянському господарстві. Початок промислового перевороту в Наддніпрянській Україні. Розвиток торгівлі на українських землях у складі Російської імперії. Обмеження селянських прав. Цукроваріння.

3. *Соціальне становище населення та розвиток соціальних рухів.* Категорії селян. Державні селяни. Розвиток селянського землеволодіння. Активізація національних рухів. Устим Кармелюк. Наслідки соціальних протестів.

4. *Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у складі імперії Габсбургів.* Етносоціальна структура населення Західної України. Розвиток сільського господарства, ремесел, мануфактур і торгівлі на західноукраїнських землях. Реформи освіченого абсолютизму. Денаціоналізація української еліти. Полонізація населення. Духовенство і селянство, як репрезентанти українців.

Тема 7. Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій у другій половині XIX ст.

1. *Реформи 1860–1870-х років та Наддніпрянська Україна.* Реформи 1860–1870-х років. Селянська реформа. Земська, судова, міська реформи. Розвиток сільського господарства Наддніпрянській Україні. Будівництво залізниць. Економічна політика царського уряду та індустріалізація на українських землях у складі Російської імперії.

2. *Економічна політика царського уряду та індустріалізація на українських землях у складі Російської імперії.* Розвиток торгівлі в Наддніпрянській Україні. Розвиток інфраструктури. Спеціалізація промислового виробництва. Спеціалізація виробничих регіонів. Іноземні інвестиції та розвиток промисловості. Міжнародна торгівля.

3. *Зміни в соціальних відносинах в Наддніпрянщині.* Формування нових суспільних верств на українських землях у складі Російської імперії. Створення селянських господарств. Становище міщан. Етнічна ситуація на українських землях. Купецтво. Формування національної буржуазії.

4. *Особливості соціально-економічного розвитку Західної України.* Аграрна реформа 1848 р. та розвиток сільського господарства на західноукраїнських землях у пореформений період. Особливості промислового розвитку Західної України. Розвиток торгівлі на західноукраїнських землях. Кооперативний рух. Роль Греко-католицької церкви у кооперативному русі. Нафтовидобування. Урбанізація. Активізація соціальних виступів населення.

5. *Еволюція національної ідеї в другій половині XIX ст. та формування концепції національної державності.* Етапи національно-культурного відродження. Розвиток економічної думки. Формування державотворчих

концепцій. Кирило-Мефодіївське товариство. Громадівський рух. Ю.Бачинський та його економічне обґрунтування концепції соборності українських земель.

Змістовий модуль II.

Соціально-економічний розвиток українських земель у ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 8. Господарське та суспільно-політичне становище українських земель на початку ХХ ст. Перша світова війна та передумови національно-демократичної революції.

1. *Соціально-економічне становище Наддніпрянщини початку ХХ ст.* Соціально-економічне становище українських земель на початку ХХ ст. Економічна криза 1900–1903 рр. Промисловий розвиток України на початку ХХ ст. Іноземні інвестиції. Концентрація виробництва. Монополізація промисловості. Аграрна політика П. Столипіна та проведення її в Україні. Переселенські рухи та еміграція українців на початку ХХ ст.

2. *Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель.* Особливості промислового розвитку. Нафтовидобувна, лісова галузь, солеваріння. Виникнення категорії вільнонайманих робітників. Криза великого землеволодіння. Соціальні виступи. Селянські страйки. Розвиток кооперативного руху. Загострення польсько-українського протистояння.

3. *Зміни у господарському та соціальному розвитку в умовах Першої світової війни.* Фінансова система в роки Першої світової війни. Фінансування воєнних витрат. Вплив війни на промисловість і транспорт. Занепад сільського господарства. Виникнення та наростання продовольчої кризи, зростання цін, спроби подолати дорожнечу. Зниження життєвого рівня населення. Соціальні зміни. Міграція та еміграція українців під час Першої світової війни.

Тема 9. Українські землі у період Національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

1. *Соціально-економічна політика Української Центральної Ради.* Соціально-економічна політика Української Центральної Ради. Підготовка і проведення аграрної реформи. Введення до обігу українських паперових грошей. Брестський мир. Вивіз хліба і сировини до країн Четверного союзу.

2. *Соціально-економічна політика Гетьманату Павла Скоропадського.* Соціально-економічна політика Гетьманату Павла Скоропадського. Відновлення приватної власності, свободи підприємництва, відбудова залізниць. Аграрне питання. Відновлення розбалансованої фінансово-кредитної системи. Нова грошова одиниця – карбованець, гривня. Виконання економічних зобов'язань перед союзниками. Спад промислового виробництва, безробіття, зниження продуктивності праці у промисловості і сільському господарстві.

3. *УНР доби Директорії.* Спроби реформування в період Директорії. Проблеми управління економікою. Скорочення виробництва. Погіршення матеріального становища населення.

4. *Соціально-економічна політика ЗУНР*. Соціально-економічна політика ЗУНР. Вирішення земельного питання. Наростання продовольчої та грошової кризи. Економічні взаємини з урядами Наддніпрянської України.

5. *Соціально-економічні перетворення Радянського уряду*. Соціально-економічні перетворення Радянського уряду. Поширення Декрету про землю, націоналізація підприємств, проголошення державної монополії на хліб, сіль, цукор. Політика "воєнного комунізму". Управління українською економікою. Мілітаризація і примус до праці. Матеріальне забезпечення населення міст. Продрозкладка. Комітети незалежних селян. Соціальні перетворення у суспільстві протягом 1917 – 1921 рр.

Тема 10. Радянська Україна та Західноукраїнські землі в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.)

1. *УСРР у добу нової економічної політики*. Соціально-економічне становище УСРР на початку 1920-х рр. Запровадження нової економічної політики. Розвиток промисловості, сільського господарства й торгівлі в умовах непу. Етносоціальні процеси в контексті непу та політики коренізації.

2. *Радянська Україна під час сталінської модернізації*. Індустріалізація. Колективізація сільського господарства. Голодомор 1932 – 1933 рр. Етносоціальні процеси в контексті політики сталінського режиму кінця 1920-х – 1930-х років.

3. *Українські землі у складі Польщі*. Етносоціальна структура населення Східної Галичини й північно західних українських земель на початку 1920-х років. Заходи польського уряду щодо промислового сектору економіки українських земель та їх промисловий розвиток. Аграрна політика польської влади на українських землях і ситуація в аграрному секторі їхньої економіки. Етносоціальні процеси на українських землях у контексті політики польського уряду. Кооперативний рух у Східній Галичині й на північно-західних українських землях.

4. *Українські землі у складі Румунії та Чехословаччини*. Політика румунської влади стосовно українських земель та їх соціально-економічне становище. Політика чехословацьких властей щодо Закарпаття і його соціально-економічний розвиток у складі Чехословаччини.

Тема 11. Соціальні та економічні зміни на українських землях у роки Другої світової війни

1. *Соціально-економічні перетворення в західних областях УРСР (1939 – 1941 рр.)*. Перша хвиля радянської заходноукраїнських земель. Колективізація та індустріалізація. Депортація населення. Сталінський терор.

2. *Початок війни на українських землях і перебудова економіки на воєнний лад*. Перебудова економіки УРСР на воєнний лад. Евакуація кадрів та матеріальних цінностей у східні регіони СРСР. Реалізація радянською владою тактики "спаленої землі".

3. *Економічна політика гітлерівського режиму на окупованих українських територіях*. Економічна політика гітлерівського режиму на окупованих

українських територіях. Німецька організація ведення сільського господарства. Експлуатація Рейхом українців на металургійних, машинобудівних підприємствах та на транспорті. Колабораціонізм. Планомірне знищення єврейського та циганського населення.

4. *Радянські депортації і репресії.* Радянські депортації і репресії. Вплив демографічних змін на стан економіки і соціальний склад. Проблема оstarбайтерів, їх повернення та труднощі соціальної адаптації.

5. *Відродження українцями зруйнованого фашистами господарства.* Відродження аграрного сектору. Відновлення промислового потенціалу. Відбудова міст. Утвердження радянського типу господарювання.

Тема 12. УРСР у 1945 – 1991 рр.

1. *Україна в останні роки правління Й. Сталіна (1945 – 1953 рр.).* Відбудова промисловості у повоєнне десятиліття. Становище сільського господарства. Повсякденне життя населення. Колективізація сільського господарства й індустріалізація в Західній Україні. Етносоціальні процеси на західноукраїнських землях.

2. *Україна у хрущовський період (1953 – 1964 рр.).* Аграрна політика М. Хрущова та її вплив на Україну. Освоєння цілинних земель. Промисловий розвиток України. Соціальна політика М. Хрущова та її вплив на Україну. Вирішення проблеми житлового фонду.

3. *Україна в роки правління Л. Брежнєва та його наступників (1964 – 1985 рр.).* Косигінська економічна реформа та її вплив на Україну. Стагнація економіки УРСР у 1970-х – першій половині 1980-х рр. Урбанізація та соціальна структура населення України. Повсякденне життя населення.

4. *Україна в горбачовський період (1985 – 1991 рр.).* Україна в умовах «перебудови». Розвиток промисловості, сільського господарства й торгівлі. Повсякденне життя населення. Дефіцит товарів.

Тема 13. Соціально-економічний, культурний та політичний розвиток України в роки незалежності (1991 – 2010-ті рр.)

1. *Динаміка економічних процесів в Україні в роки незалежності.* Економічне ситуація після розпаду СРСР. Приватизація промислових підприємств. Виникнення й функціонування приватного бізнесу. Сільське господарство: від "косметичного ремонту" колгоспної системи до ринково-капіталістичного фермерства. Земельне питання. Економічне зростання. Економічні кризи.

2. *Еволюція соціальних відносин в українському суспільстві.* Соціально-майнове розшарування українського суспільства. Депопуляція. Старіння населення. Знелюднення українського села. Трудова еміграція.

3. *Політична криза українського суспільства та формування громадянського суспільства («Помаранчева революція», Революція гідності).* Еволюція структур повсякденності. Військова агресія Росії на Сході України. Окупація Криму. Економічні наслідки військових дій. Громадянське суспільство.

Роль студентської молоді в політичних змінах країни. Феномен «майдану». Наслідки революційних подій.

4. *Геополітичне становище України на сучасному етапі.* Геополітичне становище України. Відносини з країнами сусідами. Процес євроінтеграції, перспективи. Співпраця з НАТО.

5. *Рівень розвитку культури.* Статус української мови. Спорт. Література. Відродження кінематографу. Сучасна музика. Культурні і мистецькі досягнення українців у світі.

Викладач

Ілин Л.М.